

Prilog 3.

(napravljen 20. svibnja 2004. prema tada postojećem stanju)

1. ALBANIJA

Ne postoji legislativa o biosigurnosti, osim nekoliko članaka o GMO-ima u prijedlogu zakona koji je u procesu odobravanja. Taj dio zakona pokriva uvoz GMO-a, uklanjanje otpada od GMO-a, sadržaj GMO-a te obavještanje i konzultiranje sa drugim zemljama i njihovim programima o GMO-ima. Prema tom prijedlogu zakona uvoz ili namjerno ispuštanje GMO-a u kopnene, vodene ili morske ekosustave je zabranjeno bez dozvole Ministarstva zaštite okoliša koja se izdaje na zahtjev u kojem moraju biti razrađene mjere rukovanja, kontrola identifikacije rizika, plan monitoringa i rezervni plan u slučaju neželjenih posljedica te financijska garancija za pokrivanje takvih neželjenih situacija. Dozvola se izdaje tek kad ona stranka koja je traži može putem procjene rizika i putem procjene utjecaja na okoliš dokazati da taj GMO neće ugroziti okoliš, zdravlje ljudi ili održivi razvoj Albanije ili susjednih zemalja. Sve takve dozvole javno se objavljuju u registru.

Ministarstvo zaštite okoliša zaduženo je i za obavještanje susjednih zemalja ako postoji mogućnost prekograničnog širenja. Ministarstvo poljoprivrede može narediti uništavanje polja sa GMO-ima ako procjeni da su opasni ili potencijalno opasni, a troškove toga snosi fizička ili pravna osoba koja provodi pokuse. U zakonu o hrani postoje generalne odrednice o sigurnosti namirnica, no to još nije detaljno regulirano. Sada identificirani problemi su slijedeći: nedostatak informacija i iskustva na području biosigurnosti te potreba za izgradnjom kapacitete i obuke ljudi u regulativnim i administrativnim sustavima za biosigurnosti i procjenu i upravljanje rizicima.

2. AUSTRIJA

1995. godine donesen je Akt o genetičkom inženjerstvu baziran na direktivama EU o ograničenoj uporabi GMO-a i namjernom ispuštanju u okoliš. Na njega su dodana dva Amandmana i to: 1. protiv GM hrane, namjernog ispuštanja u okoliš i patenta na život 1998 godine, nakon provedenog referenduma potpisanog od milijun građana; 2. zbog izmjena EU direktiva (2002). Akt o genetičkom inženjerstvu ima dva glavna cilja: zaštitu ljudi i okoliša od neželjenih posljedica GMO-a i poticanje primjene genetičkog inženjerstva za dobrobit ljudi. Akt pokriva osnovne regulative na području genetskog inženjerstva i biotehnologije, ograničenu uporabu GMO-a, namjerno ispuštanje GMO-a u okoliš, stavljanje na tržište, sastav i zadatke nadležnih tijela, te odgovornost za štetu nastalu genetičkim inženjerstvom kao i kazne za kršenje zakona. Ovim Aktom regulirana je također i genska terapija za ljude kao i gensko testiranje, koja je moguća isključivo u ovlaštenim ustanovama i uz odgovarajuće dozvole.

Postoje također i prateće regulative, uglavnom u obliku uredaba koje reguliraju detaljnije rad sa GMO-ima, a propisuju tko i kada smije izdavati dozvole, kako se rade procjene rizika, što sve mora biti obuhvaćeno u procjeni rizika, označavanje proizvoda i stavljanje na tržište, naglašavaju važnost sudjelovanja javnosti, zaštitu na radu sa biološkim agensima, itd.

Posebne uredbe donošene su (1997 i 1999) u vezi zabrane stavljanja na tržište točno određenih vrsta GM kultura kukuruza u Austriji. Također, pošto se istraživanje u području biotehnologije jako brzo razvija oformljena je "Book of Biotechnology" u kojoj stručno savjetodavno tijelo objavljuje najnovija dostignuća. Iako ti članci nemaju snagu zakona imaju status objektivnog stručnog mišljenja te služe kao

smjernice, a ponekad mogu imati snagu Uredbe. Postoji registar proizvoda koji sadrže GMO koji je objavljen na web stranicama Ministarstvo zdravstva i žena. To ministarstvo je nadležno za inspekciju i zaprimanje zahtjeva od privatnog sektora, te zahtjeva vezanih za gensku terapiju i gensko testiranje ljudi. Ujedno to je ministarstvo nadležno za izradu cjelokupne legislative. Ministarstvo obrazovanja, znanosti i kulture odgovorno je za inspekciju i zaprimanje svih zahtjeva, osim zahtjeva vezanih za gensku terapiju i gensko testiranje ljudi, od znanstvenih ustanova. Savezna agencija za okoliš daje stručne savjete navedenim ministarstvima a vezano uz namjerno ispuštanje u okoliš i stavljanje na tržište GMO-a. Kod donošenja Uredbi navedena ministarstva se savjetuju s Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva, vodnog gospodarstva i okoliša i Ministarstvom ekonomije i rada.

3. BJELORUSIJA

Za razvoj nacionalne politike o biosigurnosti odgovorni su Ministarstvo zaštite okoliša i prirodnih resursa, Ministarstvo zdravstva i Nacionalna akademija znanosti. Osnovan je i Nacionalni koordinacijski centar za biosigurnosti koji je zadužen za uspostavu nacionalne baze podataka o biosigurnosti, sakupljanje, analizu i sistematizaciju podataka vezanih uz legislativu o biosigurnosti, znanstvena istraživanja, pokusna polja, uvoz, izvoz i komercijalnu uporabu GMO-a i proizvoda koji ih sadrže ili se sastoje od njih, prijenos i izmjena informacija o biosigurnosti sa nadležnim ministarstvima, odgovornim ustanovama, medijima i međunarodnim organizacijama, itd.

Ministarstvo zaštite okoliša i prirodnih resursa odgovorno je za implementaciju Protokola vezanu uz ispuštanje u okoliš, a Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo poljoprivrede za praktičnu uporabu GMO-a.

Prijedlog Zakona o sigurnoj uporabi genetičkog inženjeringa je na razmatranju u Parlamentu i taj Zakon bi trebao regulirati ograničenu uporabu GMO-a, pokusna polja-ispuštanje u okoliš, komercijalnu uporabu i uvoz-izvoz GMO-a. Za provođenje ovoga Zakona nadležna su gore navedena ministarstva.

Dio pitanja o biosigurnosti reguliran je i Zakonom o zaštiti prirode, ali ne odnosi se eksplicitno na GMO, već govori da se u zaštićena područja samo uz posebne dozvole Ministarstva zaštite okoliša i prirodnih resursa smiju unositi vrste koje inače prirodno nisu zastupljene na tom području. Zakon o hrani, Zakon o sanitarno-higijenskoj dobrobiti pučanstva i Zakon o zaštiti potrošača uređuju pitanja o sigurnosti i ispravnosti hrane, definiraju što je GM hrana i označavanje takve hrane.

Slijedeći problemi su identificirani na području biosigurnosti: nedostaci u zakonima vezani uz ograničenu uporabu GMO-a, ispuštanje u okoliš, praktičnu primjenu i uvoz-izvoz GMO-a.

4. ČEŠKA

Nacionalni prioriteti glede biosigurnosti su jasno postavljeni i definirani i u skladu s njima razrađena je zakonska regulativa koja pokriva to područje. Također napravljeni su i novi prijedlozi podzakonskih akata koji su predani na razmatranje Parlamentu i očekuje se da će stupiti na snagu u prvoj polovici 2004. godine. Ti akti reguliraju ograničenu uporabu GMO-a i podnošenje zahtjeva (vezano uz mikroorganizma, biljke, životinje, rad u laboratoriju, stakleniku ili kavezima), ispuštanje u okoliš, stavljanje na tržište, označavanje proizvoda itd. Za provođenje je zaduženo Ministarstvo zaštite okoliša u suradnji sa Ministarstvom zdravstva i Ministarstvom poljoprivrede, a savjetodavno tijelo je Komisija za uporabu GMO-a i proizvoda koji sadrže ili se sastoje od GMO-a. Za nadgledanje je zadužena Inspekcija za okoliš.

Zahtjevi za ograničenom uporabom GMO-a podnose se Ministarstvu zaštite okoliša i detaljno je propisano što takav zahtjev mora sadržavati. Također postoji i razrađena procedura o načinu procjene rizika u zahtjevu, vezano uz ograničenu uporabu, ispuštanje u okoliš ili stavljanje na tržište GMO-a, koja definira kako procjena rizika mora biti napravljena, što sve treba sadržavati, što treba pripremiti da bi procjena rizika u zahtjevu bila adekvatno obrađena.

Ministarstvo zaštite okoliša može u bilo kojem trenutku ukinuti podneseni zahtjev ili promijeniti uvjete u zahtjevu, ali uz prethodnu konzultaciju Ministarstva zdravstva i Ministarstva poljoprivrede te argumentirati svoju odluku. Svi zahtjevi podneseni Ministarstvu objavljuju se javno na web stranicama Ministarstva kako bi bili dostupni svima i kako bi javnost mogla slati svoje komentare koji se uzimaju u obzir prilikom konačne odluke o odobrenju ili odbijanju zahtjeva.

Smatraju da trenutno imaju probleme vezane su uz područje kontrole GMO-a, monitoringa i informacija (BCH), no novi bi akti trebali pokriti dosadašnje propuste u legislativi. Također problemi postoje i u opremljenosti laboratorija i obuci ljudi, te organizaciji mreže laboratorija za kontrolu i detekciju GMO-a.

5. ESTONIJA

Nacionalna politika o biosigurnosti slična je politici EU, te usklađuju svoju legislativu sa onom u EU kako bi sve direktive stupile na snagu 2004. godine kada Estonija treba ući u EU.

U području regulacije uporabe GMO-a i stavljanja na tržište nadležni su Ministarstvo zaštite okoliša koje izdaje dozvole za ispuštanje u okoliš, Ministarstvo poljoprivrede koje izdaje dozvole za rukovanje, stavljanje na tržište, korištenje sjemena i bilja te dozvole za provođenje pokusa na životinjama i Ministarstvo za socijalna pitanja koje izdaje dozvole za ograničenu uporabu GM mikroorganizama.

Također, doneseni su i različiti podzakonski akti: o ograničenoj uporabi za GM mikroorganizme (nadležno je Ministarstvo za socijalne poslove koje ima inspekciju), o ispuštanju u okoliš i stavljanju na tržište (Ministarstvo zaštite okoliša putem inspekcije), o biljnom i sjemenskom materijalu (Ministarstvo poljoprivrede i Centar za kontrolu biljne produkcije), o stočnoj hrani (Ministarstvo poljoprivrede) i o hrani (Ministarstvo poljoprivrede i Odbor za veterinu i hranu). Postoje također i zakonski akti koji su indirektno vezani uz GMO: akt o informiranju javnosti, akt o zaštiti životinja i akt o patentima.

Kod revizije zakona pronađeni su propusti i nedostaci u pravnoj uređenosti vezanoj uz transport GMO-a koji nije reguliran niti jednim zakonom u Estoniji, kao ni izvoz GMO-a, dok je uvoz GMO-a samo djelomično pokriven. Također zahtjevi za transportom GMO-a su samo djelomično pokriveni. Legislativa koja će pokrivati ta područja trebala bi biti donesena do kraja 2004. godine.

6. GRUZIJA

Revizija postojećeg zakonodavstva pokazala je da se niti jedan zakon ne odnosi direktno na GMO, ali postojeći zakoni reguliraju određena pitanja unutar kojih bi se mogao svrstati i GMO (npr. prava potrošača, označavanje hrane, dozvole za komercijalnu uporabu sirovina itd.). Postoji i zakon koji kontrolira i ispuštanje i uvođenje invazivnih vrsta i hibrida u okoliš.

Za provođenje postojećih zakona zaduženo je Ministarstvo zaštite okoliša i prirodnih resursa, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi te Ministarstvo poljoprivrede i hrane.

Problemi: iako biosigurnosti nije trenutno prioritet u nacionalnoj politici, postoji potreba za stvaranjem sustava nacionalne biosigurnosti i razvijanjem pripadajuće legislative. U svrhu određivanja prioriteta po pitanju biosigurnosti, održavaju se radionice i konzultacije sa različitim interesnim skupinama (znanstvenicima, poljoprivrednicima, NGO-i, privatnim sektorom, odvjetnicima i zakonodavcima) kako bi ih već u ranoj fazi uključili i zainteresirali za razvoj i jačanje NBF-a. UNEP/GEF-ov projekt služi kao temelj za provođenje zakona i ispravljanje nedostataka.

7. ITALIJA

U veljači 2004. godine na snagu je stupio Zakon o ratifikaciji i implementaciji Cartagenskog protokola. Postoji i razrađena legislativa o namjernom ispuštanju GMO-a u okoliš, a objedinjuje direktive EU. Navedeni podaci skinuti su sa web stranica o BCH, na kojima je za Italiju objavljeno da postoji razrađen sustav i legislativa o biosigurnosti, no detalji se mogu naći na web stranicama nadležnih tijela (Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, Ministarstvo znanosti i istraživanja, Ministarstvo zdravstva, Nacionalni institut za zdravstvo i Savjetodavni odbor za biosigurnost i biotehnologiju), ali svi podaci su na talijanskom jeziku.

8. LATVIJA

Nacionalna politika o biosigurnosti je u potpunosti oblikovana potrebama za zadovoljavanjem zahtjeva Europske Unije, a prioritet je uskladiti legislativu o biosigurnosti sa direktivama EU.

Glavni zakoni u Latviji koji se odnose na biosigurnost, bioraznolikost i zaštitu okoliša su Zakon o zaštiti prirode i Zakon o zaštiti vrsta i biotopa., a postoje i uredbe i pravilnici koji se odnose direktno na GMO: Pravilnik o vijeću za monitoring GMO-a i nove hrane određuje vijeće kao koordinacijsku i savjetodavnu službu koja putem monitoringa sprečava neželjene posljedice od ograničene uporabe GMO-a, ispuštanja u okoliš ili stavljanja na tržište, obavještava o tome vlasti i odgovorne osobe te informira javnost. Vijeće odobrava Ministarstvo zdravstva.

Pravilnik o korištenju i ispuštanju GMO-a sadrži opće zahtjeve koje treba ispuniti za ograničenu uporabu, ispuštanje u okoliš i stavljanje na tržište kako bi se spriječile sve neželjene posljedice. Za implementaciju pravilnika zaduženi su Ministarstvo zdravstva, Vijeće za monitoring, Ministarstvo zaštite okoliša, Služba za hranu i veterinu, Državna inspekcija za okoliš, Državna služba za zaštitu bilja i Državna farmaceutska inspekcija.

Pravilnik o proceduri za procjenjivanje nove hrane i zahtjevima za klasifikaciju, označavanje i kvalitetu nove hrane određuje kako se hrana mora procjenjivati i označavati. Pod nadležnošću je Ministarstva zdravstva, Vijeća za monitoring, Službe za hranu i veterinu, a informiranje javnosti ide preko latvijskog Centra za hranu.

Pravilnik o zahtjevima za zaštitu na radu sa biološkim materijalom određuje mjere potrebne za adekvatnu zaštitu zaposlenika u radu sa biološkim materijalom koji uključuje i GMO. Pod nadležnošću je Državne inspekcije za rad.

Detaljno su i razrađene kazne za nepoštivanje odredaba zakona i pravilnika. Također postoje i zakoni i uredbe koje se ne odnose direktno na GMO, ali uređuju pitanja koja su vezana i uz GMO, kao što su označavanje robe, transport sjemena i sl. Postoje manji propusti u zakonodavstvu i određene kontradiktornosti po pitanju nekih članaka, no to je na vrijeme uočeno i trenutno je na ispravljanju.

9. LITVA

Zakon o GMO-ima stupio je na snagu u prosincu 2002. godine, i odnosi se na sve fizičke i pravne osobe koje su povezane sa ispuštanjem GMO-a u okoliš, stavljanjem na tržište i ograničenom uporabom GMO-a u svrhu izvođenja eksperimenata na teritoriju Litve. Zakon pokriva procedure i dozvole za ispuštanje GMO-a na tržište, ograničenu uporabu GMO-a i stavljanje na tržište proizvoda koji se sastoje ili sadrže GMO, označavanje i klasifikaciju takvih proizvoda, procjenu rizika, informiranje i sudjelovanje javnosti. Odgovornosti vezane uz ovo područje su podijeljene između Ministarstva zaštite okoliša, Ministarstva zdravstva, Ministarstva poljoprivrede i Državne službe za hranu i veterinu. Sam sadašnji Zakon o GMO-ima ne pokriva transport GMO-a željeznicom, cestama, vodenim putovima, morem ili zrakom na teritoriju Litve, te će se taj propust u zakonu, zajedno sa ostalim propustima evidentiranim nakon revizije postojećeg zakona, ispraviti i dodati u zakon. Nadopune zakona trebale bi stupiti na snagu do svibnja 2004. godine.

Budući da Litva pristupa u EU u svibnju 2004. godine, trenutno je u procesu usklađivanja svoje legislative sa legislativom i direktivama EU, pogotovo u području vezanom uz Cartagena, tj. razvoj NBF-a sukladno Protokolu o biosigurnosti u svrhu implementacije razrađenih regulativnih i administrativnih sustava. Sva legislativa vezana uz biosigurnost trebala bi biti gotova do svibnja 2004. godine.

Glavno nadležno tijelo u Litvi za provođenje biosigurnosti je Ministarstvo zaštite okoliša, koje je odredilo neka administrativna tijela, kao što su: 1. Odbor za praćenje GMO-a koji se sastoji od članova različitih organizacija, a zadaća mu je savjetovanje i informiranje o ograničenoj uporabi, ispuštanju u okoliš i stavljanju na tržište, 2. Odbor stručnjaka za GMO-e, koji se sastoji od znanstvenih eksperata sa područja biotehnologije koji djeluju kao konzultacijsko tijelo za procjenu rizika vezanu uz eksperimente provedene u okolišu. Na temelju njihovog savjeta Ministarstvo odobrava ili odbija izdavanje dozvole za provođenje pokusa, 3. Nacionalni laboratorij za GMO-e.

10. MAĐARSKA

Unutar Zakona o zaštiti prirode donesen je Akt o genetičkom inženjeringu koji je stupio na snagu 01. siječnja 1999. godine, a nedavno je izmijenjen i nadopunjen sukladno EU direktivama o GMO-ima. Akt definira i regulira što je GMO, ograničenu uporabu GMO-a, ispuštanje u okoliš, stavljanje na tržište, te procjenu rizika po okoliš i zabranjuje provođenje eksperimenata sa svim auktoktonim vrstama. Nadležno tijelo za biosigurnost je Savjetodavni odbor za genetički inženjering sastavljen od članova Mađarske akademije znanosti, Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva industrije i trgovine, Ministarstva zaštite okoliša i voda, Ministarstva zdravstva i Ministarstva obrazovanja i NGO-a. Također, Aktom je regulirano tko, kada i kako smije dobiti dozvolu za rad sa GMO-ima bilo da se radi o ograničenoj uporabi, ispuštanju u okoliš ili stavljanju na tržište. Savjetodavni odbor, osim što razmatra zahtjeve za izdavanjem dozvola, daje i svoje mišljenje o laboratorijima koji traže licence za kontrolu GMO-a. Aktom je propisano i obavezno označavanje GM proizvoda, te planovi koje treba provesti kako bi se spriječile neželjene posljedice i, ukoliko do njih dođe, tko snosi financijsku i materijalnu odgovornost.

11. MALTA

Zakonodavstvo se ravna prema direktivama EU o Ograničenoj uporabi GMO-a i ispuštanju GMO-a u okoliš u svrhu pokusa, no ni jedna od tih direktiva još nije stupila na snagu. Nacionalni koordinacijski odbor za biosigurnost trebao bi provesti implementaciju tih i drugih relevantnih direktiva, u suradnji sa Ustanovom

odgovornom za okoliš i planiranje koja se i inače bavi pitanjima zaštite okoliša i prirode. Unutar Ministarstva zdravstva postoji Odjel za sigurnost hrane koji se bavi pitanjima o zdravstvenoj ispravnosti namirnica. Ustanova za okoliš trebala bi regulirati pitanja o GMO-u vezana za uporabu i ispuštanje u okoliš, a Odjel za hranu zadužen je za tržišne inspekcije, zaštitu potrošača i označavanje proizvoda. Međutim, iako je sustav razrađen, još nisu poduzete mjere za njegovo pokretanje, kao ni legislativa za implementaciju Kartagenskog protokola. Tako da trenutno važeća legislativa ne pokriva područja živih modificiranih organizama te postoji potreba za promjenama postojećeg zakona po tom pitanju.

12. MAKEDONIJA

Trenutno, nacionalna strategija o biosigurnosti nije razrađena, no potpisivanjem UNEP-ovog Projekta poduzeti su prvi koraci u tom smjeru. Nadležna tijela koja bi trebala provoditi planove o biosigurnosti su Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Makedonska akademija znanosti i umjetnosti i vladina organizacija za EU integracije.

Trenutno postoje neki zakoni koji su na snazi, a povezani su sa biološkom sigurnošću: Zakon o zaštiti prirode, Zakon o poljoprivrednom reproduktivnom materijalu, Zakon o šumskom reproduktivnom materijalu i Zakon o hrani. U pripremi su i ostale relevantne strukture koje se direktno ili indirektno odnose na GMO.

Glavni nedostatak u legislativi vezanoj za okoliš i prirodu, kao i za biosigurnost općenito predstavlja nedostatak implementacije zbog manjka koordinacije i suradnje među nadležnim ustanovama, manjka profesionalnog osoblja i nadzornih procesa. Ovi nedostaci riješili bi se jačanjem kapaciteta vladinih ustanova odgovornih za razvoj politike o biosigurnosti te stvaranjem institucije za BCH.

13. MOLDAVIJA

U lipnju 2003. godine na snagu je stupio Zakon o biosigurnosti koji daje konkretan pravni okvir za biosigurnost i korištenje moderne biologije na području Moldavije. Zbog ekonomske i političke situacije u zemlji, biotehnološka pitanja su trenutno uglavnom vezana za moguć uvoz biotehnoloških proizvoda, iako je Parlament razvoj biotehnologije označio kao prioritet i odobrio izdvajanje iz Državnog proračuna.

Zakon o biosigurnosti regulira ispuštanje GMO-a u okoliš, stavljanje na tržište, ograničenu uporabu, procedure o obavještanju i institucionalni okvir vezan za mikroorganizme, biljke i životinje. Nacionalno tijelo odgovorno za implementaciju je Ministarstvo ekologije, graditeljstva i teritorijalnog razvoja i unutar ovog Ministarstva stvoren je Odbor za biosigurnost. Postoji i Pravilnik o izdavanju dozvola za aktivnost vezane uz proizvodnju, korištenje i stavljanje na tržište GMO-a koji predstavlja pravni okvir za kontrolu, označavanje i tržišna pravila o GMO-u.

Identificirani su nedostaci u legislativi vezanoj za biosigurnost i to na području zaštite bilja, proizvodnje stočne hrane, intelektualno pravo vlasništva, sigurnost hrane i dr. Jedan od prioriteta je i formiranje tijela za testiranje GMO-a i procjenu rizika baziranu na istraživačkoj metodologiji, kao i formiranje nekoliko odbora koji bi pomogli NCC-u po pitanjima procjene i rukovanja rizikom. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti edukaciji ljudi po pitanju biosigurnosti, te povećati razinu sudjelovanja javnosti. U tu svrhu Moldavija je u procesu stvaranja i usavršavanja pravnog i institucijskog okvira za biosigurnost.

14. RUMUNJSKA

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva, voda i okoliša poduzelo je potrebne mjere po pitanju okoliša u svrhu pristupanja Rumunjske EU stvaranjem legislative i institucionalnog okvira za biosigurnost te poboljšanjem kapaciteta na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Prema europskim direktivama donesen je Zakon o držanju, testiranju, uporabi i komercijalizaciji GMO-a koji određuje nadležna tijela za pojedina pitanja vezana uz GMO: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva, voda i okoliša odgovorno je za izdavanje odobrenja i dozvola i kontrolu aktivnosti nakon savjetovanja sa znanstvenim Odborom za biosigurnost. Zakon regulira i klasifikaciju GMO-a te ograničenu uporabu GMO-a i propisuje sve uvjete koje treba i na koji način ispuniti prilikom podnošenja zahtjeva. Definirano je tko i kako može napraviti procjenu rizika, koji su kriteriji koje treba zadovoljiti da bi se pravovremeno moglo reagirati ako dođe do neželjenih posljedica itd. Pravilnici Zakona propisuju pravilna označavanja i kontrole proizvoda koji sadrže ili se sastoje od GMO-a, te obvezuju nadležna tijela na javnost rada i uključivanje javnosti prilikom odlučivanja i izdavanja dozvola. Odlukama Ministarstva i Vlade, poljoprivrednici su dužni označiti površine pod GM biljkama, kao i porijeklo sjemena, a proizvođači hrane proizvode dobivene od GM usjeva.

15. SLOVAČKA

Slovačka je usvojila sustav zakonodavnih normi za osiguranje biološke raznolikosti i sigurnu uporabu biotehnologije i GMO-a te njihovu primjenu u praksi, odnosno drugim riječima norme dopuštaju korištenje GMO-a pod strogo određenim uvjetima. To uključuje ispuštanje u okoliš, ograničenu uporabu, stavljanje na tržište i proizvodnja GM hrane i stočne hrane.

Nekoliko ustanova uključeno je u izgradnju nacionalne politike o biosigurnosti: Ministarstvo zaštite okoliša - Odjel za biosigurnost, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo poljoprivrede. Postoji zakon o GMO-u, koji regulira ispuštanje GMO-a, ograničenu uporabu GMO-a, viših biljaka i životinja, te marketing.

Razrađene su legislative o hrani, sjemenu i stočnoj hrani, a dio legislative povezane sa biosigurnošću nalazi se unutar drugih zakona kojima se regulira zaštita prirode, okoliša, trgovina životinjama i biljkama, organska poljoprivreda, fitosanitarni uvjeti, ispravnost namirnica, uvjeti rada sa biološkim materijalom itd.

U legislativi postoje nedostaci u smislu da sadašnjom legislativom još nisu pokriveni svi aspekti legalne uporabe GMO-a. Također, administrativni sustav nije još u potpunosti izgrađen, kao ni inspekcija. Treba razviti i sustav monitoringa i kontrole GMO-a na području Slovačke. Svi nedostaci su identificirani i počele su se raditi dopune i izmjene postojećeg zakona.

16. SLOVENIJA

Za pitanja o biosigurnosti u Sloveniji zadužena su slijedeća ministarstva: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog planiranja i energije, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i hrane, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo financija i Ministarstvo unutarnjih poslova. Ova tijela imaju ulogu u postizanju konsenzusa prilikom donošenja odluka vezanih uz biosigurnost kako bi se zadovoljile sve zainteresirane strane.

Akt o GMO-ima, donesen je u srpnju 2002. godine. On osigurava horizontalni tip legislative o uporabi GMO-a i proizvoda te je intermedijaran sa postojećim legislativama na području poljoprivrede i zdravstva. Akt regulira ograničenu uporabu

GMO-a, namjerno ispuštanje GMO-a u okoliš i stavljanje na tržište, uvoz/izvoz GMO-a ili proizvoda koji sadrže ili se sastoje od GMO-a. Akt uključuje odrednice direktiva EU i Cartagenskog protokola. Sekundarna legislativa je već stupila na snagu, a regulative koje su u prosincu nedostajale su pripremljene i prošle su fazu javnog mišljenja te trebaju stupiti na snagu. Od 01. svibnja 2004. godine provodi se i procjena rizika u zahtjevima za stavljanje na tržište GM hrane ili stočne hrane. Očekuje se da će Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog planiranja i energije započeti procesuirati zahtjeve i dozvole za ograničenu uporabu GMO-a do kraja 2004. godine. Sva nadležna Ministarstva provode monitoring o prisutnosti GMO-a na slovenskom tržištu od 2003. godine, a rezultati se objavljuju na web stranicama Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i energije.

Odrednice gore navedenoga Akta o GMO-ima ne odnose se na farmaceutske proizvode u humanoj ili veterinarskoj medicini koji sadrže GMO ili se sastoje od GMO-a ili njihovih produkata. Taj dio reguliran je Aktom o Medicinskim proizvodima i napravama, a pod nadležnošću je Agencije za medicinske proizvode i naprave Ministarstva zdravstva. Također, hrana za ljudsku prehranu koja sadrži ili se sastoji od GMO-a ili njihovih produkata, stavljanje na tržište takve hrane te uvoz/izvoz regulirani su Aktom o zdravstvenoj i higijenskoj sigurnosti namirnica i Aktom o materijalima i česticama koji mogu doći u kontakt sa hranom, a za ove Akte je nadležno Ministarstvo zdravstva. No budući da je hrana u nadležnosti nekoliko Ministarstava, 2003. godine donesena je Regulativa o koordinaciji Ministarstava i njihovih tijela koja se bave pitanjima o sigurnosti hrane i procjenu rizika.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i hrane proširilo je zakon sa nekoliko novih akata (Akt o šumskom reproduktivnom materijalom, Akt o poljoprivrednom sjemenu, Akt o zaštiti novih varijeteta biljaka, i Akt o stočnoj hrani) koji su usklađeni sa Aktom o GMO-ima.

Ministarstvo ekonomije provelo je Regulativu o pravnoj zaštiti biotehnoških izuma. Također, započelo se raditi i registar GMO-a, kako bi bio osiguran što bolji protok informacija između svih uključenih strana.

17. SRBIJA I CRNA GORA

Nacionalna strategija o biosigurnosti i biotehnologiji nije još uobličena. Napravljen je prijedlog zakona o GMO-u, koji je dan na razmatranje Parlamentu i prihvaćen. Zakon regulira uvjete za ograničenu uporabu, namjerno ispuštanje u okoliš i stavljanje na tržište GMO-a i proizvoda koji ih sadrže, kao i uvjete i mjere za sprečavanje i eliminaciju neželjenih posljedica nastalih prilikom ograničene uporabe, proizvodnje i trgovine sa GMO-ima ili proizvodima od njih. Zakon daje generalne smjernice i odredbe dok su sam rad sa GMO-ima i uporaba GMO-a detaljno regulirani u četiri Pravilnika. Zakon i Pravilnici su sastavljeni sukladno EU direktivama.

Zbog potreba kompetentne i objektivne procjene činjenica navedenih u zahtjevima, sastavljeno je Nacionalno Vijeće za biološku sigurnost koje se sastoji od predstavnika znanstveno - istraživačkih ustanova sa područje agronomije, ekologije i biologije.

Postojeći Zakon ne regulira međugranično kretanje i prijenos GMO-a, označavanje, javno mišljenje, praćenje i monitoring GMO-a, te je u planu proširenje postojeće legislative.